

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

RIZAEDDİN B. FAHREDDİN

1859'da İdil-Ural'da, Samara vilayetinin Bügölme ilçesine –bugün, Tataristan'ın Almat kazası– bağlı, Kiçüçatı köyünde dünyaya geldi.

Ailesinden aldığı ilk derslerin ardından, büyük bir kısmı şakirtlik, bir kısmı da muallimlik olmak üzere, 1889'a kadar 21 yıl medresede okudu.

Medresenin ardından 2 yıl imamlık yaptı. Sonra kadı [dîn işleri başkan yardımcısı] görevine getirildi. Bu görevde 15 yıl kaldı. 1906'da istifa ederek *Vakit* gazetesinde çalışmaya başladı. 1908'den 1917'ye kadar, döneminin en yaygın, ciddi ve sevilen dergisi olan *Şura*'yı çıkarmaya başladı. 1918'de tekrar kadılığa döndü. 1923'te müftü [dîn işleri başkanı/büyük Rusya müftüsü] seçildi.

Bu sırada bir yandan açlıkla, bir yandan da dîne savaş açan Sovyet hükümetiyle uğraşmak durumunda kaldı. Kişisel çabalarıyla, dönemin hükümetinden müslümanlar için hacc izni kopardığı gibi, pek çok câminin açık kalmasını da sağladı.

1924-27 yılları arasında *İslâm Mecellesi* adında dînî bir dergi çıkardı.

1926'da, Mekke kongresine katılmak üzere, İstanbul yoluyla Arabistan'a gitti ve hacc yaptı.

12 Nisan 1936'da, geride 50'ye yakın matbu, bir o kadar da yazma eser bırakarak 77 yaşında dünyaya gözlerini kapadı.

kalem ve kılıç üstadı
Ş E Y H U ' L - İ S L Â M
İBN TEYMYYE
VE
MÜCADELESİ

Rızaeddin b. Fahreddin

Tatarca'dan Hazırlayan
Ömer Hakan Özalp

işaret

İŞARET YAYINLARI: 166

Kur'ân Kitâblığı

Kitâbın adı ve Yazarı
Kalem ve Kılıç Üstadı
Şeyhu'l-İslâm
İbn Teymiyye ve Mücadelesi
Rızaeddin b. Fahreddin

İşaret Yayınları

Editör

Prof. Dr. Ömer Aydın

Tatarca'dan Hazırlayan
Ömer Hakan Özalp

Dizgi

Ö.H.Ö.

Mizanpaj

Ertuğrul Özalp

Kapak

Yunus Karaarslan

Baskı-Cilt

Umut Kağıtçılık San. Tk. Limited. ŞTİ.

Tel: (0 212) 637 37 43

Sertifika no: 22826

Mizanpaj Programı: QuarXPress

Karakter/Font: Utopia

Metin: 9.7 pt. (Satır arası: 13 pt. Paragraf arası: 2 mm.)

Dipnot: 8.5 pt. (Satır arası: 11.7 pt.)

ISBN

978-975-350-300-6

Sertifika no: 15826

İŞARET YAYINLARI

Hobyar mah. Ankara cad.

Ünal Han, No: 21/1, Cağaloğlu-Fatih

Tel: (0 212) 519 17 28—528 30 63

Fax: (0 212) 528 30 59

isaret@isaretyayinlari.com.tr

www.isaretyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Giriş	17

I

İsim ve nesebi, nisbet ve vatanı; Harran şehri yetişmesi ve şöhreti, doğumu ve vefatı	19
--	----

II

Ailesi ve soyu, soyundan çıkan meşhur zatlar	23
1. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebi'l-Kâsım el-Hıdr b. Muhammed b. el-Hıdr	23
2. Mecduddîn Ebu'l-Berekât Abdisselâm b. Abdillâh	24
3. Şihâbuddîn Ebû Ahmed Abdilhalîm b. Abdisselâm	25
4. Abdullâh Şerefuddîn b. Abdilhalîm Şihâbeddîn	25

III

Terbiye ve tahsili, ilim ve fazileti, zeka ve hafızası, medeni [edebî] cesareti, gayreti, ahlâk ve tabiatı, şemâil ve geçimi. .	27
--	----

IV

Üstad ve öğrencileri	33
1. İbn Kudâme	34
2. İbnu'l Kayyım el-Cevziye	34
3. İbn Kesîr	34
4. İbn Müflih	35
5. İbnu'l-Müneccâ	35
6. Zehebî	35
7. İmâduddîn el-Vâsîfî	35
Vefatından sonra söylenen mersiyeler	36

V

Akîdesi, meslek ve mezhebi, şiirleri	39
--	----

İÇİNDEKİLER

VI

Te'lifleri	43
----------------------	----

VII

Tercih etmiş olduğu bazı meseleler	47
1. Tevhid	47
2. İhtiram ve ta'zim kasdıyla kabirlerin üzerine mescid yapmak	49
3. Vesîle, tevessül ve ölülerden medet umma, kabir ziyareti	51
4. Ziyaret için sefer	55
5. İcma, ictihad ve taklid	58
5. İlm-i kelâm ve tasavvuf	59
7. Zülkarneyn	61
8. Muâviye ve Yezid	62
9. Akıl ile nakil arasında teâruz [çatışma]	65
10. Bazı hadis kitapları ve muhaddisler hakkındaki fikri	65
11. Harika, keramet, Hızır, İlyâs, kutub, gavs ve ebdal	66
12. Dinleme [semâ'], raks ve tekfir	70
13. Talâk ve hülle [tahlil]	71
14. Niyet, misafir, yolcu ve Cuma'nın sünneti	71
15. Şehristânî'nin <i>el-Milel ve'n-Nihâl</i> kitabı	72

VIII

Muhalipleri	75
1. İbn Murahhil [İbnu'l-Vekîl]	75
2. Zemlekânî	75
3. İbn Cibrîl el-Küllâbî el-Halebî	76
4. İbnu'l-Hâc	77
5. Ebû Hayyân ez-Zâhirî	77
6. Takiyyuddin es-Subkî	79

İÇİNDEKİLER

7. İzzuddin İbn Cemâ'a	80
8. Tâcu'ddin es-Subkî	80
9. İbn Batuta.	81
10. İbn Receb	81
11. Alâuddin Muhammed el-Buhârî.	82
12. İbn Haceri'l-Mekkî (Heytemî) [Ahmed Şihâbuddîn b. Muhammed b. Ali b. Hacer] . . .	82
13. Hafâcî	85
14. Abdulhayy el-Leknevî	86
15. Dahlan [Ahmed b. Zeynî]	87
16. Sadruddin el-Müfti [Sadruddin Han Bahâdır]	88
17. Ebu'l-Hudâ [Muhammed Ebu'l-Hudâ İbn Hasen es-Sayyâdî]	89
A. Abdulkadir Geylânî hakkında.	90
B) Abdurahîm ve Ahmed er-Rifâî hakkında.	91
18. Nebbânî [Yusuf b. İsmail b. Yusuf]	93
19. İbn Cercis [Dâvûd b. Cercis b. Süleymân el-İrâkî]	95

IX

İbn Teymiyye'ye yöneltilen itiraz ve tenkitler	97
İbn Haceri'l Mekkî'nin tenkitleri.	97
Âlûsî'nin müdafaası	98

X

Yergiler [Ta'nlar]	107
------------------------------	-----

XI

İbn Teymiyye'nin taraftarları ve bunların medh ü senâları	115
1. İbn Dakîku'l-Iyd	115
2. Abdullah el-İrakî.	116
3. Berzâli	116

İÇİNDEKİLER

4. İbn Kudâme	117
5. Zehebî	117
6. Ebu'l-Haccâc el-Mezi	118
7. İbn Fazlullah	118
8. İbnu'l-Verdi [Sirâcuddin Ebû Hafs Ömer b. Muzaffer]	118
9. Kutbî	119
10. İbn Kesîr	119
11. İbn Nâsiruddîn	120
12. İbn Haceri'l-Askalânî	120
13. Aynî	120
14. Belkînî	121
15. Suyûtî	121
16. Gürânî	121
17. Aliyyu'l-Kârî	122
18. Merâgî el-Hanbelî	122
19. Velîyyullah ed-Dehlevî	122
20. Suveydî	123
21. Şevkânî	123
22. Âlûsî, Mahmûd	125
23. Sıddîk Hasan	126
24. Cemaledîn Efgânî	127
25. Âlûsî-Zâde	128
26. Muhammed Abduh	128

XII

Rusya müslümanları arasında İbn Teymiyye	131
--	-----

XIII

İbn Teymiyye'nin çektiği eziyet ve sıkıntılar [mihnet]	137
--	-----

İÇİNDEKİLER

XIV

Ziyaret ve sefer meselesinin özeti	153
1. Mescid-i Nebevî ile Rasûl-i Ekrem'in kabrini ziyaret.	153
2. Medîne'ye sefer.	153
3. Mescid-i Nebevî'yi ziyaret için sefer	153
4. Hz. Peygamber'in kabir-i şerîfini ziyaret için sefer etmek	154
5. Rasûl-i Ekrem'in kabri dışındaki mezarları ziyaret için sefer etmek	154
6. Sefere gerek olmaksızın ziyaret	154

XV

İbn Teymiyye'nin son günü.	157
Sonuç	161

ÖNSÖZ

İbn Teymiyye; birikimi, İslâmî ilimlerin hemen her dalındaki yetkinliği ve âlem-i İslâm üzerindeki –günümüze dek artarak devam edegelen– etkinliği ile İslâm tarihinin son bin yılında yetişen en önemli ilim adamlarından biridir.

Kitapları ve fikirleriyle kendisini bugün de savunabilecek durumda bulunan İbn Teymiyye'yi değil, bir hakkı müdafaa için şu kadarını söyleyelim ki:

Zühd, takva ve dünyaya iltifatsızlıkla şöhret bulan ve Moğol istilasına karşı cephede, en ön safta verdiği mücâhede ile kılıcının da kalemi kadar keskin olduğunu isbatlayan Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye, şer'î konularda alabildiğine duyarlı bir büyük âlim, İslâm dünyasını ve müslümanları içerisine düştüğü çıkmazlardan ve belalardan kurtarmak için hiç durmaksızın çalışmış, çözüm üretmiş bir mütefekkidir. Bazı kesimlerin zannettiğinin veya göstermeye çalıştığının aksine, –eserleri incelendiğinde her insaf sahibinin itiraf edeceği bir hakikat olmak üzere– mutedil, insaflı ve âdil biri olup, bazı kesimlere ve fikirlere karşı üslubunda görülen sertlik, bir yönüyle onun Kur'ân ve sünnete olan bağlılığından, diğer yönüyle de, karşısındakilerin Kur'ân ve sünnete karşı duyarsızlıklarından ve aşırı sapmalarından kaynaklanmaktadır; ki bu da, her müslümanın göstermesi gereken bir tavidir.

Yazık ki, geçmiş dîn ve kültürlerinin tabiat halini almış etkisi ve müslüman olduktan ve Anadolu'ya geldikten sonra ilişki kurdukları çevrelerin te'siri ile mistik bir yönelim kazanmış olan Anadolu Türkleri ve Osmanlı toplumu arasında, –Kadıızâdeliler gibi mevzii ve kişisel bazı hareketler dışında– hâliyle hakk ettiği yeri ve yeterli ilgiyi görememiştir. Anadolu müslümanlarının fazlaca ilgi duyduğu İbn Arabî'ye ve vahdet-i vücud felsefesine karşı aldığı menfi tavır da şüphesiz bunda etkili olmuştur. Son asırlarda ise; Osmanlı imparatorluğuna karşı Arabistan'da gelişen hareketin mensuplarının büyük oranda kendi görüşlerinden etkilenmesin-

den dolayı, şahsına ve görüşlerine daha ziyade siyasî açıdan yaklaşıldığından, hakkında –gayr-i ilmî ve haksız– olumsuz bir tepki gelişmiştir.

Kanaatimizce; girdiği her yere canlılık getiren, dost-düşman hiç kimsenin görmezlikten gelemeyeceği, sevenleri kadar sevme-yenlerinin de önüne yepyeni ufuklar açacak ilminden mahrumi-yet Türkiye ve Anadolu müslümanları için büyük bir talihsizlik ve telafisi imkansız bir kayıp olmuştur. Temennimiz, bundan sonra olsun hakk ettiği değeri görmesi ve yalnızca taraftarlarının değil, kendisine olumsuz bakanların ve hatta düşmanlarının dahi, il-minden yararlanmasıdır.

İbn Teymiyye, Osmanlı toplumunun ve Anadolu Türklerinin esirgedikleri bu ilgiyi bir başka müslüman-Türk toplumunda, Şi-mal Türkleri arasında –geçce ve bir nebze de olsa– bulmuştur.

Dînî konularda İstanbul'dan ziyade Mısır ve Beyrut basınıni takip eden Kazan ve çevresinde XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın başla-rında İbn Teymiyye ile talebelerinden İbnu'l-Kayyım el-Cevzî'nin fikirleri ilgi görmüş ve eserleri takip edilmiştir.

İşte bu çevrede İbn Teymiyye'nin şahsına ve fikirlerine ilgi duyan ilim adamlarından bir tanesi de, Kazan müslümanlarının son dönemlerinde yetişmiş en büyük âlimlerinden gazeteci, ya-zar, tarihçi, kadı, müftü Rızâeddin b. Fahreddin'dir.¹

Merhum, –peyderpey yayına hazırlamayı düşündüğümüz– *İmam Gazâlî, İbn Arabî, İbn Rüşd, Ebu'l-A'lâ el-Maarri, Ahmed Midhat Efendi, Kütüb-i Sitte ve Müellifleri*'nden oluşan, “Meşhur Erler” adını verdiği biyografi serisinin beşinci kitabı olan elinizde-ki eseri İbn Teymiyye'ye ayırmıştır.

Hemen tamamı “İmam İbn Teymiyye” başlığı ve Türkiye Türk-çe'si ile, İstanbul'da yayımlanmakta olan *İslâm Mecmuası*'nda da

¹ Hayatı, eserleri ve fikirleri için bkz. Ömer Hakan Özalp, *Rızaeddin b. Fahreddin Kazan'la İstanbul Arasında Bir Âlim*, Dergah Yayınları, İs-tanbul 2001.

tefrika edilen² ve 1911'de Orenburg, Vakıf Matbaası'nda yapılan ilk baskısından³ hazırlanan eser şu bölümlerden oluşmaktadır:

Giriş;

1. İsim ve nesebi, nisbet ve vatanı; Harran şehri, yetişmesi ve şöhreti, doğumu ve vefatı;
2. Ailesi ve soyu, soyundan yetişen meşhur zatlar;
3. Terbiye ve tahsili, ilim ve fazileti, zeka ve hafızası, medenî [edebî] cesareti, gayreti, ahlâk ve tabiatı, şemâil ve geçmişi;
4. Üstad ve öğrencileri;
5. Akidesi, meslek ve mezhebi, şiirleri;
6. Te'lifleri;
7. Tercih etmiş olduğu bazı meseleler;
8. Muhalifleri;
9. İbn Teymiyye'ye yöneltilen itiraz ve tenkitler;
10. Yergiler [ta'nlar];
11. İbn Teymiyye'nin taraftarları ve bunların medh ü senâları;
12. Rusya müslümanları arasında İbn Teymiyye;

² 6 (10 Nisan 1330)-43 (21 Nisan 1332) sayıları arasında tefrika edilen eser şu sözlerle takdim edilmektedir: “İmam İbn Teymiyye'nin tercüme-i hâli. Dîne, millete hizmet etmiş eslâf-ı kirâm ile muhterem kârilere arasında muârefe te'sisine çalışmak Mecmua'nın emellerinden birini teşkil eder. İşte bu defa İslâm'ın müceddid âlimlerinden İbn Teymiyye merhum ile muârefe peydâ etmek istiyoruz. Bize bu hususta, merhumun âsân üzerinde uzun tetebbuât icrâsıyla meşgul olan Rızâeddin b. Fahreddin Efendi Hazretleri rehberlik edecektir. Hz. Allah, üstâza muvaffakiyet ve kolaylık versin” (sayı: 6, s. 166).

³ Eser ikinci bir baskı daha yapmıştır: Orenburg, Vakıf Matbaası, 1914, 148 s.: *Rızaeddin Fahreddin* (Kril alfabesiyle Tatarca), s. 203, tözüçiler: Raif Merdanov-Ramil Minnullin-Süleyman Rahimov, Ruhیات Neşriyatı, Kazan, 1999; *Tvorčestvo Rızı Fahretdinova* (Rusça), s. 117, Ufa 1988.

13. İbn Teymiyye'nin çektiği eziyet ve sıkıntılar [mihnet];

14. İbn Teymiyye'nin son günü;

Sonuç.

Eserde kuru biyografik bilgiler verilmek yerine İbn Teymiyye'nin fikirleri derli-toplu bir şekilde özetlenmiş, sağlıklı bir hükme varılabilmesi için taraftarlarının ve karşıtlarının İbn Teymiyye ve fikirleri hakkındaki görüş ve düşünceleri aktararak gerekli görülenlere cevap verilmiş, yapılan alıntılarla yararlanılan kaynaklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Rızâeddin b. Fahreddin'in, Türkçe konuşan tüm toplulukların anlayabileceği orta bir dil kullanmaya özen göstermesine rağmen, Anadolu lehçesine uymayan kullanımlar, kelimeler ve cümle yapıları nedeniyle eser Türkiye Türkçesi'ne aktararak sadeleştirilme yoluna gidilmiştir.

Tarafımızdan konulan açıklama ve dipnotlar “Ö.H.Ö” biçiminde gösterilmiştir.

Son verirken, eserde geçen Arabça şiir ve paragrafların tercümesini lutfeden sayın Fikri Tuna ile, ilgi ve yardımlarından dolayı ağabeyim Ertuğrul Özalp'e ve basımını üstlenen, İşaret Yayınları sahibi sayın İsmet Uçma'ya teşekkürü borç bilirim.

Fatih-Eylül 2005
Ömer Hakan Özalp

Beni; kitaplarım, etrafımı saran yeşillikler
Ve bir de yalnızlığımın başbaşa bırakın!
Tıpkı vahşi hayvanlar gibi
Issız, sarp, çorak bir yerde yaşayayım;
Onlar ki, ilkbahar çiçeklerinin kokusu ile güç bulur
Ve çöllerde insan topluluklarının şerrinden emin olur.

Maarri

Düşmanın yoksa sende hayır da yoktur.
Düşmanı olmayandan
Daha düşük seviyeli kimse yoktur.

İbn Hazm

